

Kapittel 3. Den bimodalt tospråklige opplæringen

Dette kapitlet fokuserer på den bimodale tospråklige opplæringen og de prinsippene og ideene som ligger bak.

Det sier seg selv at et grunnleggende prinsipp i en tospråklig opplæring er at miljøet tilbyr barnet samhandling på begge språkene: norsk tegnspråk og norsk. I tospråklig opplæring hos hørende barn er det anbefalt at barnet forbinder en person med ett språk og/eller ett språk med en situasjon. Det er anbefalt at voksne ikke bytter språkkode midt i en aktivitet. Disse anbefalingene kan være et godt, men ikke bindende utgangspunkt også for hørselshemmete barn. Imidlertid har Romaine (1989) observert hørende barn som skifter brått mellom sine språk uten problemer, og Ohna et al. (2003) observert at døve barn også skifter lett og elegant fra ett språk og modalitet til et annet, avhengig av behovet til deres samtalepartner. Slik svitsjing mellom språkene er vanlig og ønskelig, og er blant annet et tegn på at barnet til enhver tid benytter det språket som fungerer best.

Definisjon av tospråklig opplæring for døve og sterkt tunghørte

I læreplanene L97 (1997) og LK06 (2006) er hørselshemmete elever i den norske grunnskolen gitt rettigheter til tospråklig opplæring i norsk tegnspråk og norsk tale- og skriftspråk. I tillegg til egne læreplaner i norsk, engelsk og drama & rytmikk, har elevgruppen døve og sterkt tunghørte også egen læreplan i norsk tegnspråk og rett til å bli undervist i og på norsk tegnspråk (NTS). I august 2008 ble denne retten utvidet. En ny § 2-6 i opplæringsloven gir retten ikke bare til barn med tegnspråk som første språk, men også til elever som etter sakkyndig vurdering har behov for grunnskoleopplæring i og på tegnspråk (Kunnskapsdepartementet, 2008).

Læreplanen L97 beskriver funksjonell tospråklighet slik: "Elevene skal kunne begge språk så godt at de ikke bare kan fungere ut fra sine forutsetninger, men at de også kan benytte begge språk som redskap for læring." (L97:133). Læreplanen LK06 beskriver følgende formål med fagene norsk for døve og sterkt tunghørte og norsk tegnspråk: "Norsk for døve og sterkt tunghørte må sees i sammenheng med læreplanen for norsk tegnspråk. Sammen utgjør disse språkene det nødvendige grunnlaget for en opplæring av elever som skal bli funksjonelt tospråklige i det norske samfunnet. De to språkene skal også være med på å danne grunnlag for flerspråklighet i det norske samfunnet og gi muligheter for deltakelse på internasjonale arenaer" (LK06:175). En tospråklig elev har en funksjonell grad av tospråklighet dersom han kan fungere på hvert av de to språkene i de språksituasjoner han er en del av eller oppsøker (Pritchard & Zahl, 2008).

Målene for bimodal tospråklig opplæring

Graney (1997) mener at målet med en bimodal tospråklig opplæring er at hvert barn må få utvikle sine språklige ferdigheter og sikre seg lese- og skriveferdigheter og faglig suksess. Swanwick (2003) refererer til Gregory, Smith & Wells (1994) sine sentrale prinsipper og mål ved tospråklig opplæring for døve og sterkt tunghørte barn. Disse beskrives slik:

Tospråklig opplæring skal gi elevene likeverdige muligheter på følgende områder:

- utvikling av en bimodal lingvistisk kompetanse på (norsk) tegnspråk og (norsk) tale /skriftspråk
- tilgang til fagstoff og klasseromsundervisningen og -diskurs
- utvikling av lese- og skriveferdigheter som er passende for alderen
- utvikling av en positiv identitet basert på kunnskap om sine to språk og kulturer

Dette innebærer at:

- språket og kulturen til døve mennesker blir akseptert og anerkjent som fullverdig av storsamfunnet og i barnets nærmiljø

Dette betyr at pedagogen til en döv eller sterkt tunghørt elev skal ha to hovedmål;

- elevens språkutvikling på norsk tegnspråk, norsk tale- og skriftspråk
- formidling og innlæring av kunnskap (Hjulstad & Kristoffersen, 2008).

De to målene er avhengig av hverandre. Eleven kan ikke få en god språkutvikling uten å delta i meningsfylte samhandlinger og få lov til å utforske miljøet og skaffe seg egne erfaringer og opplevelser. Samtidig er det umulig å lære uten et funksjonelt språk til å skape undring, stille spørsmål, utveksle informasjon, ideer og meninger.

Døve og sterkt tunghørte elever mottar sin opplæring i ulike opplæringsmiljøer og skoletyper: skoler for hørselshemmete, hørselsklasser eller den lokale skolen. I den lokale skolen er eleven ofte den eneste hørselshemmete på stedet. Uansett hvor eleven befinner seg, er det ett overordnet prinsipp; det er ikke viktigst hvor godt man hører, men at man har uhindret tilgang til den sosiale interaksjonen som er et viktig element i læringsprosessen (Thoutenhoofdt, 2006).

I situasjoner hvor både hørende ikketegnspråkbrukere og den hørselshemmete skal delta, kreves det at læreren greier å inkludere begge gjennom sin språkbruk og sine valg av undervisningsmetode og undervisningsemner som handler om begge kulturer.

Utvikling av det pedagogiske fenomenet tospråklig opplæring for døve og sterkt tunghørte

Tospråklig opplæring for døve og sterkt tunghørte barn var i utgangspunktet basert på Cummins (1989) teorier om tospråklighet hos normalthørende barn. Teorien belyser blant annet hvordan det er mulig å utnytte kunnskap og erfaringer fra

morsmålet (L1) til å lære et nytt språk (L2).

Imidlertid korresponderer ikke alltid teorier utviklet for hørende med erfaringer og behov hos hørselshemmete barn (Mayer & Wells, 1996). Mens hørende barn lærer to talespråk, skal hørselshemmete barn lære et visuelt-gestuet språk og et auditivt-oralt språk, altså to språk med ulik modalitet. Egentlig skal barna kunne bruke tre modaliteter: tegnspråk, talespråk og skriftspråk (Swanwick, 2003). Dessuten kan hørende barn ha erfaringer med lesing/skriving på sitt L1 som de kan overføre til sitt L2.¹ Den erfaringen har ikke alle døve barn når de begynner sin leseopplæring på norsk, fordi tegnspråk ikke har en normert skriftform.² Hørende barn har vanligvis et velutviklet og aldersadekvat L1 når de begynner på skolen. Det er ikke alltid tilfellet hos døve og sterkt tunghørte barn. Noen kan ha en forsinket språkutvikling både på tegnspråk og talespråk på grunn av sen diagnostisering, manglende eller liten kompetanse i nærmiljøet, for lite kontakt med tegnspråkmodeller med mer.

I sin mest ekstreme og tidligste form baseres tospråklig opplæring av døve på Cummins lingvistiske avhengighetsteori (2001). Det vil si at det ble antatt at en tospråklig modell for døve ville bety at barnet måtte få et godt etablert tegnspråk som førstespråk (L1) i førskolealderen. Deretter skulle norsk introduseres som et andrespråk (L2). Opplæring i lesing og skriving kunne skje uten direkte erfaring med norsk så lenge norsk tegnspråk var godt etablert. Undervisning skulle foregå på tegnspråk slik at lærestoffet ble gjort tilgjengelig for elevene.

Den bimodalt tospråklige tilnærmingen ble tatt i bruk i Norge på 1980–90-tallet. Historisk sett har det alltid vært et sterkt fokus på døve barns talespråkutvikling, også i tider der tegnspråktilegnelse ble vektlagt. Det er nødvendig å presisere dette forholdet, fordi perioden feilaktig blir omtalt som en tid da man utelukkende satset på tegnspråk. Man kan ikke se bort fra at det var slik i noen tilfeller, men tale- og lyttetrening var en vesentlig del av undervisningen i den tiden også, mens kunnskap ble formidlet i klasserommet på tegnspråk eller på norsk med tegn støtte.

I dag ser vi at virkeligheten er en annen, og at bimodal tospråklig opplæring har endret seg underveis. Den gjenspeiler i dag en mer kompleks forståelse av de lingvistiske behovene til døve barn, en økende aksept for tegnspråk og mer positive holdninger til tospråklighet generelt. De fleste døve barn vokser opp i hørende familier og lærer tegnspråk og norsk simultant. Modalitetsveksling og modalitetsblanding opptrer om hverandre (Hjulstad & Kristoffersen, 2008). Bimodale tospråklige døve barn i et tospråklig miljø veksler fort og smidig mellom de to språkene avhengig av hvem samtalepartneren er (Ohna et al., 2003). I mange familier og klasserom brukes, i tillegg til norsk og norsk tegnspråk, en blandingsform kalt "tegn til tale", norsk med tegn støtte eller tegnspråknorsk. Det skjer enten som en

---

¹ Imidlertid har døve og sterkt tunghørte barn vist at de overfører tegnspråklig kunnskap direkte når de lærer et fremmed tegnspråk (Pritchard, 2004)

² Tegnskrift er i bruk i leseundervisning i flere land. I Roalds norske lærebok i tegnskrift basert på Suttonmodellen kan lastes ned fra nettstedet til Statped vest.

berikelse slik at både hørende og døve elever kan samhandle og lære av hverandre, av nød fordi pedagogene ikke kan nok NTS, eller som en pedagogisk strategi for å illustrere norsk grammatikk (Vonen, 2008).

De fleste modeller for tospråklig opplæring som har vært vellykket, har vektlagt et metakognitivt perspektiv, det vil si at barna er oppmuntret til å delta i diskusjoner og refleksjoner rundt sine to språk. Oversettelsesarbeid og sammenligning av språkene spiller en vesentlig rolle (Swanwick, 2003). Dette kalles **en kontrastiv undervisningsmetode**. Det kan være vanskelig å få til gode sammenligninger mellom tegnspråk og talespråk fordi språkene har ulik modalitet. Det er derfor en stor pedagogisk utfordring å utvikle og finne disse "broene" mellom norsk og norsk tegnspråk.

I dag brukes en fleksibel tilnærming til bimodal tospråklig opplæring av døve og sterkt tunghørte barn. Språkmiljø og opplæring tilpasses det enkelte barnets språklige forutsetninger og preferanser ut fra kartlegging av barnets funksjon og de langsiktige målene.

Oppsummering

Som en oppsummering beskriver vi hva et bimodalt tospråklig opplæringsmiljø må inneholde.

I et bimodalt tospråklig opplæringsmiljø opplever døve og sterkt tunghørte barn:

- gode språkmodeller som bidrar til opprettholdelse og utvikling av begge språkene
- rene språkkoder (blandete koder når det er nødvendig av sosiale, praktiske eller pedagogiske årsaker)
- et miljø hvor det er mulig å samhandle uanstrengt med jevnaldrende, andre barn og voksne
- høye faglige forventninger og utfordringer som gjør at eleven oppnår de samme faglige mål som jevnaldrende hørende
- forventninger om og utfordringer til å ta et sosialt ansvar og ansvar for egen læring
- respekt for begge språkene og kulturene som er en naturlig del av klasseromsundervisningen
- sosial tilhørighet og anledning til å ha kontakt og utvikle kunnskap om og kjennskap til begge kulturer
- gode rollemodeller som de kan identifisere seg med, og som støtter en positiv identitetsutvikling
- undervisningsmetoder som utnytter barnets sterke sider
- opplæring i og på begge språk og tilgang til læremidler og litteratur på begge språk
- at deres foreldre og lærere er samarbeidspartnere

- tilgang til opplæring og til klassens diskurs
- undervisvurdering og veiledning som er tilpasset den enkelte gjennom bruk av kartlegging
- tilgang til nasjonale eksamener som viser elevens reelle kompetanse i begge sine språk og bredden i sin faglige kunnskap